

Den ligeværdige relation: Et nyt (?) moralsk paradigme i børneopdragelse

Jesper Juul

At betragte børn og unge som ligeværdige eksistenser har vist sig at være både velkomment og stærkt provokerende i sig selv. At beskrive den ideelle relation mellem forældre og børn, og voksne behandlere og deres unge klienter som ligeværdig har vakt stor angst, vrede og uenighed blandt nogle professionelle, og håb og glæde hos andre.

Første gang Magne Raundalen nævnte mig som ophavsmand til et nyt moralsk paradigme i børneopdragelsen, blev jeg overrasket. Jeg havde aldrig tænkt på begrebet ligeværdighed som moralsk, og da jeg omkring 1980 begyndte at skrive og tale om det, var årsagen en helt anden.

Jeg havde da i femten år arbejdet som familieterapeut – først på behandlingshjem, siden med grupper af socialt dårligt stillede, enlige mødre og som underviser på Kempler Institutet i Danmark, hvor vi så en stor mængde familier med meget forskellige problemer og fra alle samfundslag.

Det fælles for alle disse familier var, at forældrene var frustrerede over deres barns adfærd og over deres indbyrdes relation, som de voksne fandt var præget af manglende lydhørhed, samarbejdsvilje, respekt og lydighed. Som de fleste af mine kollegaer stod jeg med en udviklingspsykologisk tradition, som knap nok beskæftigede sig med børns og unges eksistens, en behandlingstradition som entydigt satsede på at ændre børns og unges sociale adfærd, og en opdragelsestradition som byggede på firs procent moral og tyve procent viden. Vi oplevede, at vi med dette udgangspunkt alt for ofte kom til kort på samme måde som forældrene og socialpædagogerne kom til kort – nemlig i ca. to tredjedele af sagerne. Ganske langsomt lærte vi os at se bort fra en del af de eksisterende, faglige og moralske sandheder, og det gav plads for nye måder og nye perspektiver på gamle problemstillinger (Juul, 2005; Juul & Jensen, 2003).

Vi lærte, at en bestemt relationel kvalitet mellem voksne og børn kunne forvandle destruktive relationer til konstruktive. Denne kvalitet var i begyndelsen vanskelig at konkretisere og få helt fat i, fordi den så at sige befandt sig «mellem linierne» – altså i den interpersonelle proces. Dette var i et årti, hvor en voldsom demokratisering af voksen-barn-relationerne fandt sted overalt i samfundet og hvor terminologien ofte var politisk eller havde politisk-ideologiske rødder. Derfor var det ikke helt enkelt at definere denne kvalitet psykologisk og eksistentielt – som et fagligt begreb, men efterhånden blev vi enige om, at *ligeværdighed* var både præcist og anvendeligt.

Forskel på ligeværdighed og lighed

Der er således stor forskel på ligeværdighed og lighed i min forståelse og anvendelse af begreberne. Som menneske i tiden har jeg den holdning, at børn og unge må have en stemme og at det er en god ide for alle parter, at de får stor (politisk) indflydelse og medbestemmelse i alle sammenhænge. At voksensamfundet deler sin magt med dem. Men denne holdning har intet at gøre med min faglige erkendelse af, at ligeværdighed er en kvalitativt afgørende faktor i familiære relationer såvel som i professionelle relationer mellem børn og voksne.

Ligeværdighed som relationel kvalitet har to aspekter:

- 1 Samme respekt for begge parter værdighed og personlige integritet.
- 2 At barnets spontane livsyttringer, meninger, behov og ønsker tillægges samme værdi for relationen som den voksnes.

Jeg tror ikke vi tjener os selv som professionelle, hvis vi begynder at tale om dette som en «rettighed» i politisk eller juridisk forstand, men at vi må fastholde, at dette er en nødvendig kvalitet, som de voksne må tage ansvaret for at manifestere, hvis de ønsker frugtbare hhv. terapeutiske relationer til børn og unge. Der findes (så vidt jeg ved) ingen professionel tvivl om, at børn har brug for voksent lederskab, hvis de skal kunne udvikle sig sundt eller afvikle selvdestruktiv adfærd. Ligeværdigheden stiller ikke spørgsmålstegn ved dette, men påpeger en bestemt kvalitet i lederskabet.

Ligeværdighed i praksis

I halvfemserne kom der en del ny forskning, som understøtter vores kliniske erfaring. En stor amerikansk undersøgelse omfattende flere tusinde familier havde sat sig for at undersøge, hvad det er, der gør glade og velfungerende familier netop glade og velfungerende. Flere faktorer blev beskrevet, og selv om ligeværdighed ikke var nævnt (begrebet er først senere blevet konstrueret på amerikansk: «equal dignity»), nævnes forældrenes evne og vilje til at tage børn alvorligt, at være fleksible i forhold til børnenes forskellighed og lader deres ønsker og behov indgå som et vigtigt element i forældrenes beslutninger. På den familierapeutiske side kan vi naturligvis ikke konkludere, at manglende ligeværdighed er årsagen til problemer mellem forældre og børn, men vi kan konstatere, at ligeværdighed i praksis sjældent forekommer i problematiske relationer, og at implementering af denne kvalitet stort set altid reducerer antallet af konflikter og øger forældrenes oplevelse af at lykkes og børnenes oplevelse af at blive taget godt vare på. (Det modsatte sker, når børnene får *magten*.)

Næsten samtidig kom Daniel N. Stern, Peter Fonagy m.fl. med deres forskning, som slog fast, at børns reaktioner altid er *relationelt meningsfulde*. Dette ikke bare bekræftede vores kliniske erfaringer, men hjalp os med at sætte sprog på den altafgørende *gensidighed* mellem forældre og børn. Det samme gælder Løvlie-Schibbyes store værk om relationernes betydning, og Berit Baes disputats om «anerkjennelse i pedagogiske relasjoner».

Ligeværdighed som konkret adfærd er fortsat noget de fleste voksne skal lære, men det er vores erfaring, at denne læreproces går relativt hurtigt og smertefrit, fordi effekten næsten altid opstår umiddelbart, og at belønningen i form af tilfredsstillende relationer er så stor. Det samme gælder i de professionelle relationer, men er ofte en noget vanskeligere og træg proces, fordi mange fagfolks faglige identitet står på spil.

En etisk fordring

En af de helt store blokeringer består i, at vi endnu ikke har vænnet os til at se og beskrive subjekt-subjekt-relationer; vi beskriver konsekvent kun den svageste parts mest overfladiske adfærd eller sidst tilkomne symptom. Vi tænker stadig mest i hvad der er godt for børn hhv. voksne. Vi mangler helt enkelt en fælles terminologi, som kan hjælpe os med at understrege og dokumentere, at det der skaber konstruktive relationer per definition er godt for begge parter. Indtil det sker, er ligeværdighed et anvendeligt begreb. Jeg ser det som nævnt ikke først og fremmest som et moralsk paradigme, men, hvis det endelig skal være, som en etisk fordring.

Jesper Juul Communications ApS
Tornøegade 32, 3. sal, lejl. 4
DK-8300 Odder, Danmark
www.jesperjuul.com
www.familielaboratoriet.dk

Referanser

Referanser

Juul, J. (2005). *Livet i familien. De viktigste verdiene i samliv og barneoppdragelse*. Oslo: Pedagogisk forum.

Juul, J., & Jensen, H. (2003). *Fra lydighet til ansvarlighet. Pedagogisk relasjonskompetanse*. Oslo: Pedagogisk forum.